

Ενότητα 6^η: Αντιπροσωπευτική Αρχή – Εκλογικό Σώμα – Δημοψήφισμα

Λίνα Παπαδοπούλου

Επ. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου

Τμήμα Νομικής ΑΠΘ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

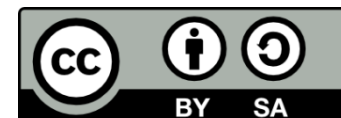

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Περιεχόμενα ενότητας

- Ιστορική ανασκόπηση της κοινοβουλευτικής αρχής – ο εκδημοκρατισμός της αντιπροσώπευσης
- Αντιπροσώπευση και κοινοβουλευτική αρχή
- Στοιχεία της αντιπροσωπευτικής αρχής
- Η ελεύθερη εντολή και η σχετικοποίησή της
- Το εκλογικό σώμα: σύνθεση, αρμοδιότητες
- Θεσμοί ημιάμεσης δημοκρατίας: το δημοψήφισμα (είδη δημοψηφίσματος, λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία, τύποι δημοψηφίσματος κατά το ελληνικό Σύνταγμα, οι συνέπειές του)

Σκοποί ενότητας

- Να κατανοηθούν τα βασικά στοιχεία που απαρτίζουν την κοινοβουλευτική αρχή
- Να αποσαφηνιστεί η σχέση της με την κοινοβουλευτική αρχή
- Να αναλυθεί η έννοια του εκλογικού σώματος ως ανωτάτου οργάνου του κράτους και να διακριβωθούν η σύνθεση και οι αρμοδιότητές του
- Να παρουσιαστούν οι τύποι δημοψήφισματος που προβλέπει το ελληνικό Σύνταγμα και να κατανοηθούν οι συνέπειες του καθενός
- Να συσχετισθεί ο θεσμός του δημοψηφίσματος με εκείνον της λαϊκής νομοθετικής πρωτοβουλίας

Ιστορική ανασκόπηση

- γεννήθηκε ως μορφή συμμετοχής των εκπροσώπων της άρχουσας τάξης
- στην άσκηση της φεουδαρχικής,
- και μετέπειτα μοναρχικής εξουσίας
- ως αντιστάθμισα των μοναρχικών εξουσιών
- εντάσσεται στα πρώτα βήματα εκδημοκρατισμού της εξουσίας χωρίς να ταυτίζεται αρχικά με τη δημοκρατία

Ιστορική αναδρομή: Γαλλία

- Όταν οι αστοί εξασφαλίζουν την οικονομική τους ηγεμονία αξιώνουν και την πολιτική ηγεμονία.
- ανατρέπουν τον Λουδοβίκο XVI και τη μοναρχία
- «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη» (1789)
- αξίωση για «ενεργητική συμμετοχή των ανθρώπων, ως πολιτών, στην άσκηση της κρατικής εξουσίας»,
- Σύνταγμα του 1791: «το έθνος, από το οποίο πηγάζουν όλες οι εξουσίες,
- ασκεί αυτές **μόνο δια πληρεξουσίων**. Το γαλλικό πολίτευμα είναι **αντιπροσωπευτικό**».

Ιστορική ανασκόπηση

- η **αντιπροσώπηση**
- προϋποθέτει διάκρισης κράτους – κοινωνίας
- Αλλά λειτουργεί και ως γέφυρα ανάμεσά τους

Εξελιγμένη θεσμική έκφραση

= το συλλογικό αντιπροσωπευτικό όργανο ολόκληρου του λαού, δηλαδή η **Βουλή**,

- προϋποθέτει τη μετάβαση από το φεουδαρχικό τύπο κράτους στον κεφαλαιοκρατικό τύπο κράτους.
- εκλέγεται περιοδικά = για ορισμένο μόνο χρόνο και
- ασκεί τη νομοθετική εξουσία *αντί* του λαού και *εν ονόματί του*
- δεν μιλάμε για κατά κυριολεξία «Κοινοβούλιο» («Βουλή») αν ΔΕΝ έχουμε περιοδική εκλογή!

Άμεση ≈ έμμεση δημοκρατία

Κατά τον Weber η άμεση δημοκρατία προϋποθέτει σωρευτικά:

1. μικρή εδαφική έκταση ή περιορισμένη πληθυσμιακή συγκέντρωση,
2. να μην υπάρχουν μεγάλες κοινωνικές διαφοροποιήσεις,
3. οι διοικητικές υποθέσεις να είναι σχετικά απλές και σταθερές και
4. να υπάρχει σημαντική παιδεία πάνω σε θέματα που αφορούν τη στάθμιση μέσων-σκοπών.*

⇒ η άμεση άσκηση της εξουσίας από το λαό είναι – κατά κανόνα - στη σύγχρονη πολιτεία ανέφικτη

(Βλ. Γ. Πάσχου, Κράτος Δικαίου και Πολιτική - Πολιτειολογικές θεωρίες 1900-1940, Αθήνα 1991, σελ. 114 επ.)

Εκδημοκρατισμός της αντιπροσώπευσης

- **διεκδικήσεις για**
 - πολιτική ισότητα ⇔ καθολική ψήφο
 - πολιτική ελευθερία,
 - αργότερα ισότητα της ψήφου και
 - προστασία της ιδιοκτησίας
 - ανάπτυξη και **λειτουργία των πολιτικών κομμάτων** και
 - άσκηση του δικαιώματος του **συνεταιρίζεσθαι**.
- ⇒ δεν εκφράζεται μία μόνον κοινωνική δύναμη (η αστική τάξη), αλλά περισσότερες
- ⇒ οι θεσμοί του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος χάνουν την κοινωνική και πολιτική τους ομοιογένεια

Εκδημοκρατισμός της αντιπροσώπευσης

ιστορική και θεωρητική ταύτιση μεταξύ δημοκρατικής αρχής και αντιπροσωπευτικού συστήματος

= θεμελιώδες χαρακτηριστικό του συνταγματικού κράτους και του συνταγματισμού

⇒ Συνταγματική φιλελεύθερη δημοκρατία = **αντιπροσωπευτική δημοκρατία**

Στο επίκεντρο: το **Κοινοβούλιο**,

- ένα συλλογικό, πολυμελές, αντιπροσωπευτικό όργανο
- που ασκεί κυρίως τη νομοθετική εξουσία

Έννοια

- θεμελιώδης συνταγματική αρχή (αντιπροσωπευτική αρχή)
- ή οργανωτική βάση του πολιτεύματος (αντιπροσωπευτικό σύστημα),
- «η οργάνωσις της ασκήσεως της νομοθετικής λειτουργίας δια *πολυμελών Σωμάτων* θεωρουμένων ως *αντιπροσωπευτικών του λαού, συγκροτούμενων* δε κυρίως υπό του εκλογικού Σώματος *δι' εκλογής* επαναλαμβανομένης κατά τακτάς περιόδους»*

*Αλ. Σβώλου, Συνταγματικόν Δίκαιον, τ. Α', Αθήναι 1934, σελ. 267

Οργανωτική βάση του πολιτεύματος

Το αντιπροσωπευτικόν σύστημα

«έγκειται εις την οργάνωσιν της ασκήσεως της νομοθετικής εξουσίας κυρίως υπό πολυμελούς οργάνου του κράτους κατ' ανάθεσιν εκ μέρους του λαού, επαληθευομένην περιοδικώς δι' εκλογής»

'Αρθρο 1 παρ 1 Σ

(Μορφή του πολιτεύματος)

«Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.»

Η αντιπροσωπευτική αρχή δεν προβλέπεται ρητά.

Συνάγεται?

Ναι, από το κοινοβουλευτική:

«Κοινοβουλευτική αρχή είναι ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο η Κυβέρνηση που διορίζεται από τον αρχηγό του κράτους και ασκεί την εκτελεστική εξουσία εξαρτάται από την εμπιστοσύνη της **Βουλής**»

Κοινοβουλευτική ⇔ Αντιπροσωπευτική

Κάθε Κοινοβουλευτικό σύστημα είναι και αντιπροσωπευτικό,

Δηλ. κοινοβουλευτικό ⇔ αντιπροσωπευτικό

⇔ η αντιπροσωπευτική αποτελεί θεμελιώδη αρχή του Πολιτεύματος μη υποκείμενη σε ανάθεωρηση.

ΚΑΙ αντιπροσωπευτικό ⇔ κοινοβουλευτικό?

ΌΧΙ!

κάθε αντιπροσωπευτικό ΔΕΝ είναι κατ' ανάγκη ΚΑΙ κοινοβουλευτικό

Μπορεί να είναι π.χ. προεδρικό ή ημι-προεδρικό

Αντιπροσωπευτικό = Κοινοβούλιο

- Η ύπαρξη του Κοινοβουλίου είναι χαρακτηριστικό του αντιπροσωπευτικού συστήματος γενικά και όχι ειδικά του κοινοβουλευτικού.
- αντιπροσωπευτικό σύστημα στοιχείο της **μορφής του Κράτους**
- διαφοροποίηση μεταξύ **κοινοβουλευτικού**, προεδρικού, ημιπροεδρικού συστήματος ή συστήματος της κυβερνώσας Βουλής = **μορφή της Κυβέρνησης**

Ελεύθερη εντολή

- **ελεύθερη εντολή =**

η γνώμη και η ψήφος του εκλεγμένου αντιπροσώπου, βουλευτή, δεν εξαρτάται από τις δεσμευτικές εντολές των εκλογέων του

- αντικατέστησε την «**επιτακτική εντολή**» =

ίσχυσε στη Γαλλία την περίοδο της απόλυτης μοναρχίας για τους αντιπροσώπου των τριών τάξεων στο αντιπροσωπευτικό σώμα που συγκαλούσε ο μονάρχης.

Σχετικοποίηση της ελεύθερης εντολής

- κατ' αρχήν ελεύθερη εντολή
- στο πολιτικό πλαίσιο του κόμματος
- **η περιοδική πολιτική εντολής** υπακούει στη λογική της εκλογής ως κατά τακτά χρονικά διαστήματα ανανεούμενης **πολιτικής εντολής-πλαisiού (Τσάτσος)**
- ο βουλευτής καλείται από το Σύνταγμα, κατά συνείδηση, να υλοποιήσει
- υποκείμενος και στον έλεγχο του εκλογικού σώματος. Το περιεχόμενο της πολιτικής εντολής-πλαisiού προκύπτει από τις θέσεις των πολιτικών κομμάτων στα μεγάλα κι επίμαχα θέματα. Ο όρος πλαίσιο κατοχυρώνει την *ευρύτητα της εντολής* και την ελευθερία του βουλευτή να ερμηνεύει όχι αυθαίρετα αλλά κατά την κρίση του το περιεχόμενο της εντολής-πλαisiού.
- Η δημοσιότητα των συνεδριάσεων της Βουλής (άρθρο 66 § 1) δεν θα είχε νόημα αν δεν εξυπηρετούσε τον έλεγχο των εργασιών της από τους αντιπροσωπευόμενους. Αν κινούνται μέσα στο πλαίσιο της πολιτικής τους εντολής. Πάντως το αντιπροσωπευτικό σύστημα δεν επιτρέπει την αλλοίωση του αντιπροσωπευτικού σώματος σε αντιπροσώπευση συμφερόντων. Νομιμοποιητική βάση είναι ο λαός και όχι οργανωμένες κοινωνικές ομάδες.

Στοιχεία της αντιπροσωπευτικής αρχής

- ❖ Ύπαρξη αντιπροσωπευτικού σώματος (Βουλή)
 - αναδεικνύεται περιοδικά με εκλογή και
 - έχει αποφασιστικές αρμοδιότητες
- ❖ η εκλογή χαράσσει ένα πλαίσιο πολιτικής εντολής
 - αλλά δεν επισύρει συνέπειες η παραβίασή του
 - δεν χάνει την έδρα του βουλευτής που ανεξαρτητοποιείται ή αλλάζει κόμμα
- ❖ ζητούμενο ο ορθολογικοποιημένος κοινοβουλευτισμός

Στο ελληνικό Σύνταγμα

- οι βουλευτές εκλέγονται για τέσσερα έτη, δηλ. περιοδικά (άρθρο 53 § 1)
- οι βουλευτές αντιπροσωπεύουν το έθνος (άρθρο 51 § 2)
- οι βουλευτές έχουν απεριόριστο το δικαίωμα γνώμης και ψήφου κατά συνείδηση (άρθρο 60 § 1)

ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΩΜΑ

- Το Κοινοβούλιο εκλέγεται από το λαό εν στενή
εννοία =
- Εκλογικό σώμα
- Ανώτατο όργανο της Πολιτείας

Εκλογικό σώμα: σύνθεση

Άρθρο 51 παρ. 3 Σ.:

«Οι βουλευτές εκλέγονται με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία από τους πολίτες που έχουν εκλογικό δικαίωμα, όπως νόμος ορίζει.

Ο νόμος δεν μπορεί να περιορίσει το εκλογικό δικαίωμα παρά μόνο αν δεν έχει συμπληρωθεί κατώτατο όριο ηλικίας ή για ανικανότητα δικαιοπραξίας ή ως συνέπεια αμετάκλητης ποινικής καταδίκης για ορισμένα εγκλήματα.»

Αρμοδιότητες Εκλογικού Σώματος

- εκλογή του Κοινοβουλίου
 - η κυριότερη αρμοδιότητα
 - με άμεσες νομικές συνέπειες
- εκλογή αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), πρώτου και δεύτερου βαθμού
 - (102 § 2 εδ. β Σ : «Οι αρχές τους εκλέγονται με καθολική και μυστική ψηφοφορία, όπως νόμος ορίζει»),
- εκλογή μελών Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
 - με αναλογικό σύστημα
 - σε ενιαία εκλογική περιφέρεια και
 - με λίστα και όριο 3% για κατάληψη έδρας, και
- συμμετοχή στο δημοψήφισμα (44 § 2 Σ)

ΘΕΣΜΟΙ ΗΜΙ-ΑΜΕΣΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Δημοψήφισμα

- **Δημοψήφισμα** είναι η διατύπωση της βούλησης του εκλογικού σώματος
 - για συγκεκριμένο ζήτημα
 - κατά τρόπο άμεσο και ευθύ και
 - με τη μορφή της άμεσης, καθολικής και μυστικής ψηφοφορίας.
- **Προσωπικό δημοψήφισμα** συνδέεται ιστορικά
 - με αμφισβητήσεις ως προς τη μορφή του Πολιτεύματος,
 - την τύχη δυναστειών και
 - την επιλογή ή επιβεβαίωση του προσώπου του κληρονομικού ανώτατου άρχοντα.
 - Π.χ. το δημοψήφισμα του 1862, μετά την έκπτωση του Όθωνα και πριν έρθει ο Γεώργιος Α΄, με το οποίο εκλέχτηκε ο Αλφρέδος, δευτερότοκος γιος της βασίλισσας Βικτωρίας, ο οποίος ωστόσο δεν αποδέχτηκε το στέμμα γιατί ανήκε σε βρετανική βασιλική οικογένεια, πράγμα που παραβίαζε το Πρωτόκολλο του Λονδίνου.

Είδη δημοψηφισμάτων

- Με κριτήριο τις νομικές συνέπειες:
 - συμβουλευτικά
 - αποφασιστικά
- Με κριτήριο το αντικείμενο:
 - **Νομοθετικά**
= εντάσσονται στη νομοθετική διαδικασία, συνήθως κατά τη φάση της κύρωσης
 - **Συντακτικά Συντακτικά**
= εντάσσονται στη διαδικασία άσκησης πρωτογενούς συντακτικής εξουσίας ή αναθεωρητικής λειτουργίας

Λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία

επιτρέπει

- σε έναν συγκεκριμένο αριθμό πολιτών
- με συλλογή υπογραφών
 - να κινήσουν τη νομοθετική διαδικασία
 - να προκαλέσουν την προκήρυξη δημοψηφίσματος
 - για την κύρωση ή απόκρουση πρότασης νόμου ή
 - τη διατύπωση της βούλησης του εκλογικού σώματος σε συγκεκριμένο ζήτημα.

Ο θεσμός αυτός **δεν** προβλέπεται από το ελληνικό Σύνταγμα.

Το δημοψήφισμα στο ελληνικό Σύνταγμα: ά. 44 παρ. 2 Σ

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προκηρύσσει με διάταγμα δημοψήφισμα για κρίσιμα εθνικά θέματα, ύστερα από απόφαση της απόλυτης πλειοψηφίας του όλου αριθμού των βουλευτών, που λαμβάνεται με πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου.

Δημοψήφισμα προκηρύσσεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας με διάταγμα και για ψηφισμένα νομοσχέδια που ρυθμίζουν σοβαρό κοινωνικό ζήτημα, εκτός από τα δημοσιονομικά, εφόσον αυτό αποφασιστεί από τα τρία πέμπτα του συνόλου των βουλευτών, ύστερα από πρόταση των δύο πέμπτων του συνόλου και όπως ορίζουν ο Κανονισμός της Βουλής και νόμος για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής. Δεν εισάγονται κατά την ίδια περίοδο της Βουλής περισσότερες από δύο προτάσεις δημοψηφίσματος για νομοσχέδιο. Αν νομοσχέδιο υπερψηφιστεί, η προθεσμία του άρθρου 42 παράγραφος 1 αρχίζει από τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος.

Άρθρο 42: (Έκδοση και δημοσίευση των νόμων)

1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκδίδει και δημοσιεύει τους νόμους που έχουν ψηφιστεί από τη Βουλή μέσα σε ένα μήνα από την ψήφισή τους. Μέσα στην προθεσμία που προβλέπεται στο προηγούμενο εδάφιο, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να αναπέμψει στη Βουλή νομοσχέδιο που έχει ψηφιστεί από αυτή, εκθέτοντας και τους λόγους της αναπομπής.

Δύο τύποι δημοψηφίσματος

1^{ος} τύπος:

- για κρίσιμα εθνικά θέματα
- πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου
- με την **απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού** των βουλευτών
- αποφασιστικό επί της αρχής

• 2ος τύπος

- για ψηφισμένα νομοσχέδια
 - ο που ρυθμίζουν ένα σοβαρό κοινωνικό ζήτημα
 - ο εκτός από τα δημοσιονομικά,
- εφόσον αποφασιστεί από τα 3/5 του συνόλου των βουλευτών,
- πρόταση των 2/5 του συνόλου
- Όχι περισσότερες από δύο προτάσεις κατά την ίδια βουλευτική περίοδο
- Αν νομοσχέδιο υπερψηφιστεί, η προθεσμία του άρθρου 42 παράγραφος 1 αρχίζει από τη διεξαγωγή του δημοψηφίσματος.

Συνέπειες δημοψηφίσματος

2ος τύπος:

- εφόσον θετικό αποτέλεσμα
 - **νομοθετικό-κυρωτικό** δημοψήφισμα
 - ο ΠτΔ δεν έχει δικαίωμα αναπομπής αλλά υποχρεούται να προβεί στην έκδοση και δημοσίευση
- αν καταψηφιστεί = **αναβλητική αρνησικυρία**
- Μπορεί να επανέλθει η Βουλή;

Βασική βιβλιογραφία

- *Κ. Χρυσόγονου*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003, σ. 255-265 & 409-418.
- *Ευ. Βενιζέλου*, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, Αναθεωρημένη Έκδοση, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2008, σ. 344-356 & 433-446.
- *Κ. Μαυριά*, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005, σ. 352-353 & 397-407 & 428-430 & 458-460.
- *Δ. Τσάτσου*, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Β΄, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993, σ. 84-96 & 187-200.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας

Λίνα Παπαδοπούλου

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

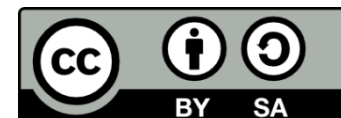

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Δημήτριος Νικηφόρος
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2012-2013

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

